

Universal Declaration of Human Rights - Nzema

© 1996 – 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR in Unicode* project, <http://www.unicode.org/udhr>.

EWIADEAMRA NOLOBOLÉ MƆƆ FALE SONLA NWO ADENLENYIANLE NE MƆ LA ANWO

MƆLEBEBƆ

WƆ meƁe ala mƆƆ Maanle Maanle mƆƆ wƆ Eku ye anu la gyinlabelé nee pɛpɛzɛlɛ nee anwoadenlenyianle a fa atianwolilɛ, pɛpɛlilɛ nee anzondwolɛ ba ewiade anu la,

WƆ meƁe ala mƆƆ menli embu sonla nwo adenlenyianle ne mƆ bie amaa ɔlua zo nyɛlɛ mgbane mgbane dɔɔnwo ɛsisi ɛmaa menli adwenle ɛzɛkye, nee ewiade ne mƆƆ ɛleba mƆƆ sonla balyia adenle aha edweke biala mƆƆ ɔdaye ɔkulo, nee diedi biala mƆƆ ɔdaye ɔkulo ke ɔdie ɔdi na ɔnzulo la, ɛmaa belɛ ye ali ke, ɛhye a le awienvolɛma anyelazo kpole kpale la,

WƆ meƁe ala mƆƆ ɔhyia, saa bɛnrɛhye sonla bɛnrɛmaa ɔnrɛho ɔnrɛtia ɛsisilɛ nee atisesebeyɛlɛ, ke ɔwɔ ke mɛla bɔ sonla nwo adenlenyianle ne mƆ anwo bane la,

WƆ meƁe ala mƆƆ ɔhyia ke bɛmaa agɔnwolɛyɛlɛ wƆ Maanle Maanle avinli kɛnyia anyuhɔlɛ la,

WƆ meƁe ala mƆƆ Maamgbolɛ Koyɛlɛ ne anu amra ɛva bɛ diedi mƆƆ wƆ sonla nwo adenlenyianle ne mƆ, ye gyinlabelɛ nee ye dibilɛ nee mrenya nee mraalɛ adenlenyianle pɛpɛ ne mƆ anu la ɛwula sonla nwo adenlenyianle nwo mɛla ne mƆƆ bɛfɛlɛ ye "Kyata" (Charter) ne anu na belɛ bɛdo nu ke bɛboa bɛamaa menli anyia anyuhɔlɛ nee tɛnlabelɛ kpale wƆ atianwolilɛ bɔkɔ nu la,

WƆ meƁe ala mƆƆ Maanle Maanle mƆƆ wƆ Maamgbolɛ Koyɛlɛ Eku ne anu nee Maamgbolɛ Koyɛlɛ ne ɛbo ɛwɔke ke bɛmaa awie biala anye azɔ sonla nwo adenlenyianle nee atianwolilɛ ne mƆ na belɛ zolɛ kpale la,

WƆ meƁe ala mƆƆ adenlenyianle nee atianwolilɛ ɛhye mƆ anwo ndelebebo kpale hyia kpole kpale maa ɛwɔkeɔlɛ ne azolilɛ anzɛɛ munlililɛ ne la,

Ati, Kekala

MAAMGBOLE KOYɛLɛ AYIA NE

bɔ nolo ke

Ewiadeamra Nolobolɛ MƆƆ Fale Sonla Nwo Adenlenyianle Nwo ɛhye

le debie ko mƆƆ yelie yedo nu yemaa awie biala nee Maanle biala, amaa awie biala nee Eku biala mƆƆ dahuu kɛva. Nolobolɛ ɛhye kɛzie ye adwenle nu la abɔ mɔdenle alua ngilehilelɛ nee ndetɛlɛ zo yeamaa nidi ara adenlenyianle nee atianwolilɛ ɛhye mƆ anwo, na eza yealua ngɔzo ndenle zo, Maanle nee Maanle Maanle zo, yeaboa yeamaa menli mƆƆ wƆ Maanle Maanle mƆƆ wƆ Eku ne anu nee Maanle Maanle mƆƆ Eku ne sie bɛ la anu amra amuala alie ado nu kpale na belɛ zolɛ kpale.

Edwekekɔkɛ 1

Menli muala di bɛ ti anwo na eza noko bɛɛ wƆ dibilɛ nee adenlenyianle nu. Belɛ ndwenlenwo nee adwenle, yemɔti ɔwɔ ke bɛkile adiemayɛlɛ bɛmaa bɛ nwo ngoko.

Edwekekɔkɛ 2

Sonla ko biala le adenle nyia adenlenyianle nee atianwolile ne mo mo beva bewula Sonla Nwo Adenlenyianle Nwo Nolobole ehye anu la amuala bie. Onle ke ngakyile anze ngilehilenu anze nyeyenu biala mo fale menli ekpunli, menli ngakyile, nrenya anze raale, ane, Nyamenlezonlenle, maanyele anze adwenle bie, Maanle anze menli abohilele, agyapadee, awole anze gyinlabelle gyene biala anwo la bie ba.

Eza noko onke ke bekile ngakyile anze nyeyenu biala wo maanyele, melazolile nu, anze maanle zo gyinlabelle nu wo maanle ne anze eleka mo sonla ne de la anu. Saa maanle ne di o ti anwo o, saa maanle gyene a nea zo o, saa onli o ti anwo o, onle ke ngakyile anze ngilehilenu biala ba nu.

Edwekekpake 3

Wo ke awie biala nyia ngoane, fanwodi nee sonla nwo banebole.

Edwekekpake 4

Onle ke beye awie biala kanra. Wo ke betua aanrayele nee aanra edonele wo adenle biala anu.

Edwekekpake 5

Onle ke bekile awie biala nyane anze beye ye atisesebe, amumuye anze begua o nyunlu aze anze betwi o nyunlu.

Edwekekpake 6

Ke mo mela se la, eleka biala mo awie biala lua la wo ke benwu ke daye le sonla.

Edwekekpake 7

Ke mo mela se la, menli kockti se pepe mo onle ke ngakyile anze ngilehilenu biala ba mela ne mo bo be nwo bane pepe la anu. Menli kockti le adenle nyia be nwo banebole pepe mo ko tia ngilehilenu anze nyeyenu mo tia Nolobole ehye nee debie biala mo maa zehae nyeyenu ne adenle la.

Edwekekpake 8

Sonla biala le adenle ke saa awie ye debie mo tia anwoadenlenyianle ne mo mo maamule nwo mela anze mela eva emaa ye la a, wo ke kockto ne mo pepe die ye.

Edwekekpake 9

Onle ke bekye sonla, befa sonla besie anze beye sonla befi maanle ne anu wo meke mo stefonle mela anze mela emmaa adenle la.

Edwekekpake 10

Wo awie biala adenlenyianle nee ye gyima ne mo anwo adwenlevalle nwo anze saa beka ke awie biala eye etane a wo ke kockto mo di o ti anwo na onli mokuazo la di ye edweke wo bagua nu.

Edwekekpake 11

1. Sonla biala mo bekeha ke yeye etane mo adi ke betwe o nzo la le adenle ka ke onze edweke ne anwo bie kyesie bedi ye edweke wo bagua nu kockto na kockto ne bua ye fole ke mo mela se la. Wo kockto eke ne wo ke onyia ninyene mo cfa pepe adie o nwo la kolaa.

2. Onle ke bebua sonla biala fole wo nyee etane biala mo wo meke mo ye zohane nyee ne la enee onle etane mo tia maanle anze maanle maanle mela la anwo. Anze onle ke betwe sonla ne anzo bema o tala mo bepe bedo eke ne wo meke mo ye etane ne la.

Edwekekpɔke 12

Ɔnle ke menli fa be nloa wulowula awie feabo, ye abusua, ye sua nu edweke nu anzeɛ ɔnle ke bekenga ye ahelata anzeɛ bebo ye anyiemgba besɛkye ye anyunlunya. Sonla zɛhae le adenle maa mela ne pepe die ye anzeɛ bo ɔ nwo bane wa zɛhae akpɔsemadi ebela ne mo anwo.

Edwekekpɔke 13

1. Sonla biala le adenle ɔfi eleka moɔ ɔde la ɔkɔtenla eleka biala moɔ ɔkulo la.
2. Sonla biala le adenle ɔfi maanle biala anu nee ye maanle nu ɔko maanle gyene nu na ɔkola ɔsia ɔba ye maanle nu.

Edwekekpɔke 14

1. Sonla biala le adenle ke saa ɔlenwu amanee wa ye maanle nu a ɔkola ɔnriandi ɔko maanle gyene nu ɔmaa bɛmaa ye eleka ɔtenla anzeɛ bebo ɔ nwo bane.
2. Saa amanee ne moɔ ahenle ne elenwu ye la envi anzeɛ enlua maanyele ti anzeɛ ye nyelee ne tia Maamgbole Koyele mela ne nee ye bodane ne mo a, yemo maanle gyene ne enle adenle ke ɔkelie ye azie anzeɛ ɔkebo ɔ nwo bane.

Edwekekpɔke 15

1. Sonla biala le adenle ke ɔye ekulomani.
2. Ɔnle ke bebu ekulomani biala ke ɔle eyevole la. Eza noko ɔnle ke besi awie biala moɔ kpɔnde ke ɔkakyi ye ekulomaniye la adenle wa meke moɔ mela emmaa adenle la.

Edwekekpɔke 16

1. Mrenya nee mraale moɔ bekɛdwu agyalehɔle la, saa bele duzu menli o, saa bevi duzu maanle nu o, anzeɛ saa beko duzu asɔne o, bele adenle begya be nwo na bebo edane. Be mu nwiɔ bele adenle pepe wa agyale nwo, wa be agyale nee be ewolebole nu.
2. Ɔwa ke menli nwiɔ ne die to nu kolaa na beagya be nwo.
3. Kunli nee yelee nee be mra a le ekpunli moɔ bo sua ekyekyele bo anzeɛ ekpunli moɔ tele ye menli dɔɔnwo a, yemɔti ɔwa ke menli ekpunli ne nee maanle ne moɔ beɔwa nu la sinza be.

Edwekekpɔke 17

1. Sonla biala le adenle ke ɔnyia ɔ ti anwo agyapadeɛ, eza noko ɔle adenle ke ɔ nee awie moɔ bo nu nyia agyapadeɛ.
2. Ɔnle ke awie biala hwele ye agyapadeɛ wa meke moɔ mela emmaa adenle la.

Edwekekpɔke 18

Sonla biala le adenle ke ɔdwenle adwenle biala na ɔsonle debie biala moɔ ɔkulo la, eza ɔle adenle ɔkakyi ye Nyamenlezonlenle ne anzeɛ ye diedi ne nee fanwodi, yee akee noko ɔle ɔ nwo adenle ke ɔ ngome anzeɛ ɔ nee menli wa bagua anzeɛ fealera nu ɔkile ye asɔne anzeɛ ye diedi ne wa ngilehilele, nyelee, ezonlenle nee boenleanle nu.

Edwekekpɔke 19

Sonla biala le adenle ke ɔdwenle na ɔka edweke moɔ ɔkulo la; eza ɔle ɔ nwo adenle ke ɔfa adwenle biala moɔ ngyegyeye biala enle nwo na ɔdua nolobole ndenle ne moɔ biala anu ɔkpɔnde, ɔtie na ɔka edweke ɔkile menli na ɔmaa be adwenle moɔ ngyegyeye biala enle nwo a.

Edwekekpɔke 20

1. Sonla biala le adenle ko ayia anzee eku mɔɔ anzondwole wo nu la bie.
2. Onle ke behye sonla bɛmaa ɔko eku nu.

Edwekekpɔke 21

1. Sonla biala le adenle boa wo ye maanle ne ebule nu, ɔle adenle ɔtu ɔ nwo ɔsie eke ɔmaa betu ye ɔko Melalile Ayia ne bie anzee ɔboa ɔmaa betu menli beko Melalile Ayia ne.
2. Sonla biala le adenle nyia maanle gyimayele nwo nvasoe wo ye maanle ne anu.
3. Ezuavole ne ehulolɛdeɛ ne a le Arane tumi ne a, bekile be ehulolɛdeɛ ehye wo meke biala nee nɔhale emadole mɔɔ awie biala nyia adenle to ye deɛ wo feabo nu anzee wo ndenle biala anu mɔɔ ngyegyele biala enle nu la.

Edwekekpɔke 22

Awie biala mɔɔ wo menli ekpunli avinli la ɔwo ke maanle ne sinza ye eza ɔwo ke maanle ne dua ye mɔdenlebo nee maanle maanle moale zo, nee ke maanle ko biala ye maamule, agyapadeɛ, ezukoa, menli nee maandee gyinlabelɛ ne si de la azo maa sonla ko biala nyia ninyene mɔɔ hyia ye anyunlunyia nee ye boeyele nwo la.

Edwekekpɔke 23

1. Sonla biala le adenle ye gyima mɔɔ okulo la, Akee noko ɔle adenle ke ɔnyia gyima ne anwo ahunlundwole. Eza noko ɔwo ke maanle ne boa maa awie biala nyia gyima mɔɔ gyima ne envi ɔ sa a.
2. Sonla biala le adenle ke gyima mɔɔ ɔkeye la ɔnyia nwole ahatuale ke mɔɔ saa awie gyene a ye le gyima zohane a anree ɔkenyia ye la.
3. Sonla biala mɔɔ ye gyima la ɔwo ke nyia nwole ahatuale kpale mɔɔ ɔkola ɔfa ɔnea ɔ ye nee ɔ mra amaa be tenlabelɛ nu aye kpale a. Eza noko ɔwo ke ɔnyia ezinzale ne mɔɔ maanle ne fa sinza menli la bie.
4. Sonla biala le adenle boa gyimayele Eku nu wo ye ehulolɛdeɛ ezinzale ti.

Edwekekpɔke 24

Sonla biala le adenle ke ɔdie ye enwomenle bie na ɔdielie ɔ nye, na ɔnyia meke ezinra mɔɔ ɔfa ɔye gyima na eza noko ɔnyia meke mɔɔ saa ɔye gyima dedee a ɔfa ɔdie ye enwomenle bie na betua ye nwole kake la a.

Edwekekpɔke 25

1. Sonla biala le adenle ke ɔ nee ɔ ye nee ɔ mra nyia tenlabelɛ kpale mɔɔ fale be ngoane, aleɛ, ɛdanle, dabele nee ayileyele nee ninyene mɔɔ hyia maa be la anwo. ɔwo ke benyia moale wo meke mɔɔ benye gyima, anwonyane kebo be, bengola gyima ye, kunli anzee ye le kewu, bekeye mgbanyinli anzee ɔlua ndenle bie azo bengola bennea be nwo la.
2. ɔwo ke mreɛladane nee ngakula nyia moale nee enleanle kpale. Kakula biala, saa begyale ɔ nli anzee beangya ɔ nli na beawo na beawo ye o, ɔwo ke bennea ye anzee besinza ye ke mɔɔ ɔfeta la.

Edwekekpɔke 26

1. Sonla biala le adenle sukoa nwoma. Onle ke betua nwomazukoale nwo kake biala, ɔko wo mɔlebebo nwomazukoale deɛ ne anwo. ɔwo ke mɔlebebo nwomazukoale ne ye nhye maa kakula biala. ɔwo ke menli nyia adenle sukoa mbulale nee milahyinli nee gyima nwo nwoma. Eza noko awie biala mɔɔ bo mɔdenle la kola sukoa nwoma kpole.

2. Ɔwɔ kɛ nwomazukoale maa awie biala tɛnlabele nu ye kpale na ɔmaa sonla nwo adenlenyianle nee ye atianwolile ne mɔ enilile gyinla kpundii. Ɔwɔ kɛ nwomazukoale maa ndelebebo, be kunlu elile nee agɔnwoleyɛle ba maanle maanle avinli, menli anzɛ asɔne asɔne avinli na ɔboa ɔmaa Maamgbole Koyɛle gyima ne mɔ ɔlɛdi mɔ ɔfale anzondwole nwo la di munli.

3. Awovolema le adenle kɛ bɛmaa be mra sukoa nwoma mɔ bekulo kɛ be mra ne mɔ sukoa la.

Edwekekpɔke 27

1. Sonla biala le adenle kɛ ɔdaye ɔye maandɛ nyɛleɛ biala mɔ beyɛ wɔ maanle anzɛ sua ne azo la bie, na eza ɔnyia ninyene edolɔle nee abɔdeɛ nwo nrelebe nwo anyuhɔle nvasoɛ ne mɔ bie.

2. Sonla biala le adenle kɛ ɔnyia debie mɔ ɔkehɛle mɔ fale abɔdeɛ nwo nrelebe, nwoma anzɛ debie mɔ ɔkedolɔ la anwo baneɔle.

Edwekekpɔke 28

Sonla biala le adenle kɛ ɔ nee menli nee maanle maanle nu amra di ngitanwo amaa yeanyia adenlenyianle nee atianwolile ne mɔ mɔ ɔw Sonla Nwo Adenlenyianle Nwo Nolobɔle ehye anu la nwo nvasoɛ kpale.

Edwekekpɔke 29

1. Sonla biala le gyima ye fa maa ye menli mɔ ɔw be avinli la amaa ɔlua zo yeahola yeanyia anyuhɔle anzɛ yeali munli.

2. Saa sonla biala fa ye adenlenyianle nee atianwolile ne mɔ aye gyima a, enee ɔngile kɛ ɔle adenle ɔbulu mɛla zo; ɔw kɛ ɔdi ɔ gɔnwo mɔ adenlenyianle nee atianwolile ne mɔ eni na ɔw ye ebɛla kɛ mɔ maanle ne mɔ ɔw nu la mɛla ne mɔ mɔ fale bɛnwonilile, anzondwole nee ye boɛyele ne se la.

3. Ɔnle kɛ bɛdua adenlenyianle nee atianwolile ehye mɔ azo beyɛ ninyene mɔ ɔtietia anzɛ ɔbulu bodane nee ndenle ne mɔ mɔ Maamgbole Koyɛle ne ehyehye edo eke la azo.

Edwekekpɔke 30

Debie biala mɔ ɔw Sonla Nwo Adenlenyianle Nwo Nolobɔle ehye anu la engyi eke ne emmaa maanle ko, anzɛ menli ekpunli ko anzɛ sonla ko angome mɔ ɔmaa ye adenle ɔye debie ɔsekɛye adenlenyianle nee atianwolile ne mɔ mɔ behyehye bɛdo eke ne la a.
